

A. D. SMITH: *National Identity* (Národná identita). Londýn, Penguin Books 1991, 230 s.

Autor knihy, A. D. Smith, je profesorom sociológie na Londýnskej Univerzite, aj u nás dobre známy London School of Economics (LSE).

Študoval v Oxforde, kde graduoval z klasickej filológie a filozofie. Neskôr sa venoval štúdiu sociológie a dejín umenia, z ktorých získal na Londýnskej Univerzite doktorát.

A. D. Smith sa v súčasnosti venuje predovšetkým problematike národa. Z jeho predchádzajúcich publikácií vyberáme monografie *Teórie nacionalizmu* (*Theories of Nationalism*, 1971, 1983), *Pojem sociálnej zmeny* (*The Concept of Social Change*, 1973), *Nacionalizmus v dvadsiatom storočí* (*Nationalism in the Twentieth Century*, 1979), *Etnické obrodenie* (*The Ethnic Revival*, 1981), *Štát a národ v Treťom svete* (*State and Nation in the Third World*, 1983) a *Etnické korene národov* (*The Ethnic Origins of Nations*, 1986). Zatiaľ poslednou vydanou knihou autora je *Národná identita* (*The National Identity*, 1991). V súčasnosti pracuje na knihe o umení a patriotizme z konca 18. storočia v Británii a vo Francúzsku.

Predmetom autorových teoretických úvah sa stala aktuálna problematika národného, ktorá sa v súčasnej dobe prejavuje so zvlášť úpornou neodbytnosťou. Ako sám zdôrazňuje v predhovore svojej knihy, eskalácia militantného nacionalizmu, pretrvávajúce už "tradičných" národných a etnických sporov a tiež vznik nových miest instability, medzi ktorými figuruje dosiaľ pomerne pokojná oblasť Východnej Európy spolu so ZSSR - toto všetko ho prinútilo teoreticky sa zmocniť otázky národnej identity ako kolektívneho kultúrneho fenoménu a jej vzťahu k nacionalizmu ako ideológii. V súlade s anglosaskou tradíciou autor striktné rozlišuje medzi širším pojmom národnej identity, označujúcim kolektívny kultúrny fenomén, a užším obsahom pojmu nacionalizmu, ktorý je spätý s ideológiou a má viac-menej negatívny význam.

Jednou zo zásadných otázok tejto knihy je vymedzenie pojmu národná identita a určenie jej vzťahu k iným kultúrnym kolektívnym identifikáciám. Na základe teoreticko-historickej analýzy dospel A. D. Smith k tejto definícii: národ je "pomenovaná ľudská populácia, ktorá má spoločné historické územie, spoločné mýty a historickú pamäť, masovú, verejnú kultúru, spoločné hospodárstvo a spoločné zákonné práva a povinnosti platné pre všetkých jej členov" (s. 14). Národ je multidimenzionálny fenomén - obsahuje prvky etnické, kultúrne, teritoriálne, ekonomické a právno-politické. Poukazuje na väzby medzi členmi určitej komunity, akými sú spoločné mýty, tradície a historická pamäť, ale ktoré nie sú zhodné s čisto zákonnými a byrokratickými štátnymi väzbami. Pojmovovo má národ dva typy dimenzií - 1. občianske a teritoriálne a 2. etnické a genealogické -, ktoré majú v rôznych prípadoch rôzne proporcie.

Rôzne etnické korene ako základ pre formovanie moderných národov a rôzne spôsoby, akými sa to uskutočňovalo, sú centrom ďalších úvah autora, pre ktoré využil bohatý historický materiál. Tu sa zaoberá charakteristickými črtami etník, ich dynamikou a tiež schopnosťou prežiť. Zdôvodňuje, prečo sa prvé mocné národné štáty objavili práve na Západe.

Tretí okruh otázok tvorí problematika nacionalizmu ako ideológie, jazyka a ctenia. Predovšetkým prvé dve určenia poukazujú na kultúrne zakotvenie nacionalizmu v Európe 18. storočia a na úlohu inteligencie pri jeho vzniku. Autor zdôrazňuje význam symbolov, obradov a zvykov pre nacionalizmus, pri jeho vzniku a pre jeho pretrvanie. Rozlišuje teritoriálny a etnický typ nacionalizmu, ktoré sú vnútorne členené časovým horizontom dosiahnutia nezávislosti národa na hnutia "do-nezávislosti" a "po-nezávislosti" národa. Pri pokuse o vytvorenie definície charakterizuje nacionalizmus ako "ideologické hnutie za dosiahnutie a zachovanie autonómie, jednoty a identity, ktoré v záujme populácie vedú niektorí jej členovia, aby konštituovali aktuálny alebo potenciálny „národ“" (s. 73).

Pomerne veľký priestor venuje historickému doloženiu svojich teoretických postulátov, na čo využíva široké teritórium Európy, Stredného Východu, Afriky i Ázie. Nacionalizmus ako ideológia vzťahujúca sa na "dedičstvo predkov" je významnou politickou silou, ktorá za určitých okolností predstavuje zdroj instability a konfliktov v mnohých častiach sveta. "Nie je náhodou, že mnohé z najpálčivejších dlhodobých 'medzi-národných' konfliktov vznikli z konkurenčných cieľov a koncepcií národnej identity" (s.viii). V tejto súvislosti rozoberá fenomén etnického odpadlctva a iredenty.

Negatívny postoj autora voči militantnému nacionalizmu v akejkoľvek historickej súvislosti, vyrastajúcej z akýchkoľvek príčin, je zrejmy. Ako teoretik je ochotný pochopiť a poznať príčiny a dôsledky aktuálnej politickej situácie. Ako človek-humanista dovolil si výjsť za hranice súčasnosti, ktorá je poznamenaná vzrastom národných a etnických konfliktov po celom svete. Multinárodné štátne útvary, mocensko-politické bloky, post-koloniálne väzby sa rozpadajú pod pôsobením nacionalizmu. Situácia je neobyčajne výbušná takmer vo všetkých častiach sveta, a práve preto si autor myslí, že toto je doba, aspoň pre tie najvyspelejšie časti sveta, aby započali výstavbu nového poriadku, založeného na princípe regionálnych spoločenstiev. Tento proces zrejme nebude ani radikálny, ani celosvetový. Jeho rozmyery, črty, globálna podoba sú ešte veľmi neurčité, aj keď už existujú snahy o jeho realizáciu. Avšak ani rodiaci sa kozmopolitizmus neznamená a ani nemôže znamenať ukončenie pôsobenia fenoménu nacionalizmu, tak ako vznik regionálnej kultúry neznamená a nemôže znamenať zánik národnej identity. Pociť príslušnosti k národu je rovnako objektívny ako pociť príslušnosti k rodine, k triede, k náboženstvu či k rodnej zemi.

Autor si na záver svojej knihy ponechal optimistické stanovisko. Je zrejme, že rozdelenie ľudstva na národy a pretrvávajúca sila národnej identity nesie so sebou nebezpečenstvo destabilizácie tradične krehkého globálneho bezpečnostného systému: zdroj vzniku etnických konfliktov, perzekúcia "nevhodných" minorít v záujme vytvorenia silnejšej národnej homogenity, ospravedlnenie teroru, etnocída a genocída nepredstaviteľných rozmerov. Nacionalizmus ako taký nemôže byť považovaný za jedine zodpovedný za tieto všetky negatíva, na druhej strane však jeho rola je natoľko zjavná, že zo zodpovednosti nemôže byť vylúčený.

Na druhej strane ani svet rozdelený medzi národy nie je bez nádeje. Hoci nacionalizmus nemá výlučnú zásluhu na demokratických zmenách a reformách, jeho úloha pri ich kreovaní je natoľko zjavná, že možno povedať, že má zásluhy na humanizácii národa. Pokiaľ budú národná identita a nacionalizmus napomáhať človeku uspokojovať potreby, ktoré mu nič iné, žiadna iná z kolektívnych identít pomôcť uspokojiť nemôže, potiaľ budú patriť medzi významné humanizačné činitele.

Kniha A. D. Smitha reaguje na aktuálnu globálnu problematiku. Je príspevkom významného teoretika národa k pochopeniu zdrojov existujúcich "medzi-národných" napätí a konfliktov. Objasňuje rolu národného v živote človeka. Hoci on sám sa prikláňa k vízií sveta zbaveného potenciálneho zdroja konfliktov, nezavrhuje ani predstavu sveta rozdeleného medzi národy, ktoré by mohli žiť v pokoji. Vzhľadom na to, že i naša krajina sa zaradila medzi potenciálne ohniská národných nepokojov, sú myšlienky obsiahnuté v tejto knihe nesporne aj pre nás inšpiratívne. A to nielen z teoretického hľadiska.

Jana Balážová